

Brief-06, Wanggemalo 30 augustus 2010 (verstuurd 6 september)

Net als we willen opstappen, vraagt bapak guru Jimmy iedereen te gaan zitten: Hij wil eerst samen bidden. In de stilte die valt dankt hij met ons de Here dat wij hier veilig zijn aangekomen. Ook dankt hij er voor dat wij lang geleden hebben mogen meehelpen om dit gebied te openen. En hij vraagt om bewaring en bescherming op de tocht die we vandaag verder van plan zijn te gaan maken. Kombai en Korowai, Nederlanders en Dani's vereend in gebed, hoog aan de bovenloop van de Ndeiram-Kabur.

Een ontroerend moment, daar op die kleine pendopo van het guru-huis in Danowakhe. Lang geleden, in 1978 en 1979, maakten we samen met Johannes Veldhuizen per helikopter de eerste verkenningsvluchten boven dit gebied. Zoveen nog heb ik daarover verteld. Hoe we cirkelden boven de boomhuizen, en bij een feestbivak de mensen zagen wegvluchten. Hoe we geland waren op de steile oevers en op de grindbanken, en bij een paar bivakken ijzeren bijlen, vishaakjes en visnijlon hadden achtergelaten. De mensen luisterden geïnteresseerd, en enkelen weten zich dat nog wel te herinneren. Toen waren ze nog kleine kinderen. Wat waren ze allemaal bang geweest! Eén vertelt hoe hij op de nek van zijn moeder mee het bos in vluchtte. Een ander wijst op zijn voet de plek aan waar hij toen in paniek in een duri is getrapt. En ze vertellen hoe hun ouders – nu al lang gestorven - met hun pijl en boog in de aanslag klaar stonden om zich tegen die vreemde reuzenvogel te verdedigen!

Maar wij waren ook bang!, reageer ik, en ik vertel dat toen wij op een grindbank in de rivier waren geland, we de piloot hadden gevraagd de motor niet uit te doen zodat wij snel zouden kunnen vertrekken als we aangevallen werden. Iedereen moet er om lachen: nu, 30 jaar later, vinden ze dat toch wel een erg komische geschiedenis!

Afgelopen mandag zijn we uit Wanggemalo het bos in getrokken. Ik wilde graag nog eens een kijkje nemen in Ambowakhe, een dorpje aan de Arup, aan de grens van het Korowai-gebied. Tijdens de laatste grote tournee naar het toen nog onbekende noorden, vlak voor onze repatriëring in 1994, heb ik hier in het bos Fofio ontmoet. Op ons afscheidsfeest maakte hij

met zijn *orang Raifano* een imponerende indruk. Pas na ons vertrek werd op de plek waar wij toen geweest waren een dorp geopend: Ambowakhe. Fofio werd het eerste dorpshef.

Nu zijn we er weer geweest. Maandag 5 uur naar Kharuwakhe, en de volgende dag nog eens 5 uur lopen. Vanuit Kharuwakhe loopt een man bij, die als jonge vent ook de tocht in 1993 heeft meegemaakt.

Net als we bij de kali Arup komen, een paar bochten stroomafwaarts van Ambowakhe, komt daar ook net een prauw aanvaren met een gezin. Ze leggen aan op de grindbank. Het blijkt al gauw dat het Sabarin is, de man die als jongen mij indertijd in 1993 in contact heeft gebracht met Fofio! We halen herinneringen op aan die ontmoeting, aan het bivak waar we toen verbleven, het zingen bij volle maan... Sabarin raakt enorm enthousiast – en ik ook. Dit kan geen toeval zijn, dat we zo telkens precies de mensen ontmoeten die in 1993 ook een rol gespeeld hebben bij de opening van dit gebied. Dat is echt leiding!

Sabarin is met zijn gezin op weg naar zijn *dusun*. Hij vertelt dat het hele dorp leeg is. Wat goed dat we hem hier precies op het juiste moment tegen zijn gekomen: als we een kwartiertje eerder of later waren geweest en hen hadden gemist, waren we in Ambowakhe vast komen te zitten. We hebben namelijk gidsen nodig voor het volgende traject: van Ambowakhe naar Sinimburu! Daar willen we een bezoek brengen aan Peter Jan en Maaïke de Vries, die (gesteund door onze kerken in het zuiden) voor Wycliffe aan het werk zijn in de Korowai. Onze mensen uit Wanggemalo zijn daar nog nooit geweest.

Sabarin vertelt waar we een paar mensen van het dorp kunnen vinden, een paar bochten stroomopwaarts voorbij Ambowakhe. We mogen zelfs zijn prauw gebruiken! Zo varen we even later heerlijk ontspannen naar het dorp, een klein eindje verderop. We gaan aan land, en de begeleiders uit Kharuwakhe gaan meteen verder om die huizen verderop te zoeken. Met de anderen lopen we naar boven, en in een open bivak liggen dan al gauw wat bananen in het vuur, en een paar grote *udangs* (rivierkreeft).

De volgende morgen gaan we op weg met gidsen van Ambowakhe. Een rechte doorsteek van Ambowakhe naar Sinimburu is volgens hen vrijwel niet te doen, de beste route is via Danowakhe. Dus lopen we verder naar het noorden, over de waterscheiding tussen de Arup en de Murup. De heuvels worden hoger en hoger, ik vind ze echt moordend, Dineke heeft er minder moeite mee en vindt de

moerassige stukken erger – daar hebben we er vandaag trouwens niet zoveel van. Halverwege de middag steken we de Murup over, die is hier al behoorlijk smal. Een uur later komen we over de kleine stroompjes die het begin van de Ndeiram-Hitam vormen. Nog weer een uur verder lopen we een vrij nieuw dorp binnen, Mafuage. Van hier is het maar meer een uurtje lopen naar Danowakhe, zeggen ze. Maar daarvoor is het te laat – het is al 5 uur geweest, en het is voor vandaag welletjes geweest!

Die avond vraagt één van de leiders van het dorp of ik wat kan doen aan de medische verzorging in dit dorp. Ik leg uit dat ik alleen maar op bezoek ben, en hier niet meer werk, en dus weinig voor ze kan betekenen. We bespreken de mogelijkheden die er zijn, in Tanah Merah, of in Senggo, maar beide plaatsen liggen hier wel heel erg ver vandaan. Eerlijk gezegd

heb ik niet veel hoop: alle dorpen in deze afgelegen streek moeten het zonder enige medische hulp doen, en de kans dat de overheid hier snel iets op poten zal zetten is erg klein. Hun beste kans is nog Sinimburu, waar Maaïke de Vries de bevolking een goede medische zorg geeft. We voelen ons machteloos, het is zo triest, al die dorpen, met zoveel mensen, die nog geen aspirientje hebben tegen hoofdpijn of kiespijn, laat staan medicijnen als ze echt iets hebben. Ook kerkgebouwen zien we hier trouwens nergens. In 2008 stond er nog een verlaten en vervallen kerk in Kharuwakhe, maar ook die is al lang verdwenen. Wat moeten ze ook met kerken, als er toch geen evangelisten komen?! Ze kloppen al jaren tevergeefs aan bij de GGRI, andere dorpen zoeken hun heil bij de GIDI (Evangelische zending), maar ook daar vandaan lijkt nog niet veel hulp te komen. Hier in Mafuage slapen we in het huis van de evangelist, maar het is onbewoond, en het lekt...

Het is verder een prachtig dorp, hoog op een heuvel met een schitterend uitzicht over de bossen. Als we de volgende morgen opstaan, hangt er een lage mist in de vallei en boven de bossen; in de huizen roken de vuurtjes. Daarboven is de skyline van het Digulgebergte te zien. We zitten hier al behoorlijk ver naar het noorden!

Voor we vertrekken helpt Dineke nog een aantal zieken in het dorp aan medicijnen.

Van hier is het maar een uurtje lopen naar Danowakhe, verzekeren de mensen ons. Dat valt vies tegen! We moeten meteen al een omweg maken, want een afdaling van zo'n 80 meter balancerend over een netwerk van boomstammen onder een hoek van 45 graden zien we niet zitten. En bij Danowakhe moeten we een enorme tuin door, alweer over de ene boomstam na de andere. Al met al doen we er 2½ uur over!

En nu zitten we hier uit te blazen op de pendopo van bapak guru Jimmy. Op tafel ligt de Indonesische versie van de Kijkbijbel, waaraan indertijd ook Litindo heeft meegewerkt; leuk om die hier midden in de jungle tegen te komen! Jimmy komt uit Wamena, en blijkt Sue ook te kennen. Het is een alleraardigste man. Hij weet al dagen dat we er aankomen, vertelt hij: Wanggemalo heeft al verschillende keren gevraagd of we aangekomen zijn.

Als Jimmy het dorp in gaat om een prauw voor ons te regelen, praten wij met de anderen die er bij zijn komen zitten; zo'n onverwacht bezoek van blanken is in zo'n dorp natuurlijk een hele gebeurtenis! Onze dragers vertellen dat we geen toeristen zijn, maar de mensen die vroeger de Kombai en Wanggemalo hebben opengelegd, in dezelfde tijd dat Yaniruma werd geopend. Ik vertel van de helikopter-survey's. Dat maakt de tongen los.

Een uur later vertrekken we al weer. Vanaf hier gaan we verder in een prauw. Helaas is die niet groot genoeg voor iedereen, drie van onze begeleiders gaan lopen, maar de rugzakken gaan allemaal met ons mee, dus ze hoeven niets te dragen.

Het wordt een schitterende tocht, over de brede Ndeiram, zo woest en ruig, en zo ongerept. Dit alleen al is al de inspanning van de afgelopen dagen meer dan waard! We passeren de ene stroomversnelling na de andere, je bent er nauwelijks één gepasseerd of je hoort de alweer het gedruis van de volgende. In het begin hebben ze een verval van tussen de 50 en 100 cm, verder stroomafwaarts worden ze geleidelijk wat minder hoog. Puur rafting! Om de haverklap moeten we er uit om de prauw door het bruisende water over de stenen heen te trekken: telkens weer spannend om op tijd weer in de prauw te springen als die vaart begint te maken! We genieten volop. Van de grootsheid van deze schepping. Van de schreeuwende kakatua's. Van de witte reiger die steeds maar weer een eindje verder voor ons uit vliegt. Van het gedruis van een regenbui op het bladerdak van de hutan – je hoort de regen al van ver aankomen.

Zo nu en dan passeren we een boomhuis, hoog op de oever. Een paar vissende mensen op een boomstam aan de kant. Een prauw met een stel vrouwen en kinderen. Halverwege passeren we het dorp Waina, op een heuvel 70 meter boven de rivier. Ergens aan de kant zijn een stel kerels bezig een prauw uit te hakken. Over en weer wordt geroepen: steeds willen de mensen weten wat voor toeristen dit nu toch weer zijn, en steeds opnieuw volgt de uitleg dat we geen toeristen zijn, maar oud-zendingen die hier terugkomen om te kijken hoe het hier nu is. Op de grindbank ertegenover rookt een verlaten vuurtje. *Wat hebben jullie hier gegeten?*, roept Anes, de Korowai die voorop staat te roeien. *Niets, alleen maar een beetje sago*, luidt het antwoord van de oever. *O ja?*, reageert Anes, *maar ik zie een hele hoop visgraten...!*

Wat een verschil met 30 jaar geleden! Toen maakten Johannes Veldhuizen en ik een tocht met prauwen de Ndeiram op, tot aan waar later Yaniruma werd gebouwd, voor die tijd diep in onbekend gebied. Op zoek naar de Korowai! Een tocht vol spanning. Nu liggen overal dorpen, en varen we hier samen met een paar Korowaiers ver boven Yaniruma, in alle rust, zonder ergens bang voor te hoeven zijn. Vrede en vriendelijkheid alom!

Alhoewel, in 2007 werd er bij een conflict tussen de bewoners van Ambowakhe en een groep Korowai van het gebied bij Mafuage in het dorp een man doodgepijld. En onlangs werd er in Sinimburu iemand vermoord. Vrees voor *kakuarumu* (zwarte magie) beheerst het leven van Kombai en Korowai, en ook mensen die al decennia lang onder de invloed van de zending leven zijn er vast van overtuigd dat heksen gedood moeten worden. Maar wanneer werden in ons land eigenlijk de laatste heksenprocessen gevoerd?

Na 6 uur op de rivier leggen we tegen het eind van de middag aan bij Sinimburu. Daar genieten we van een dag rust: vandaag gewoon nergens naar toe! We praten eindeloos veel met Peter Jan en Maaïke. Over hun en onze ervaringen vroeger en nu: er is zoveel veranderd, en toch ook weer zo weinig. Ze vertellen over hun werk, en over de voortgang van het evangelie in de Korowai. Over de methoden die ze daarvoor gebruiken, van *Gospel Recordings*, en nu het *OneStory*-project. Erg boeiend, niet alleen het gebruik dat gemaakt wordt van de nieuwe technische mogelijkheden, maar ook hoe goed doordacht het allemaal is: niet gewoon de mensen een vertaalde bijbel in handen geven (wie gaat die hier ooit lezen?!), maar een zorgvuldig samengestelde cyclus Bijbelverhalen, geselecteerd op relevantie voor

een in deze cultuur dominerend thema. En uiteraard alles van begin tot eind in de stamtaal Peter Jan spreekt zo te horen vloeiend Korowai, en praat met de mensen hier alleen maar in hun eigen taal. Hij heeft zijn verleden mee: opgegroeid in Kouh en Kaisah voelt hij zich helemaal thuis in het bos en op het water. Een witte Korowai onder de Korowai.

Het zet je wel aan het denken over hoe we het vroeger deden. We zaten toen in een systeem van postopbouw waar haast niet aan viel te ontkomen. Naast het werk van verkondiging hield de zending zich ook bezig met de medische zorg, en met de opbouw van het onderwijs. Al die activiteiten trokken behoorlijke aantallen werkers aan, die allemaal begeleid moesten worden. Toen er dan ook een nieuwe zendingspost geopend zou worden in de Kombai, viel er niet te ontkomen aan het bouwen van een vliegstrip en allerlei andere voorzieningen om heel dat bedrijf gaande te houden.

Er was toen in onze zending geen traditie van werken in de stamtaal; op zich nog wel te verklaren ook: op de meeste zendingsposten werden 2 of 3 verschillende stamtalen gesproken! Ik mocht aan de taal gaan werken, maar daarnaast kreeg ik tegelijk de zorg voor een paar dorpen met gemeenten. En van tijd tot tijd moesten we komen lesgeven aan de theologische opleidingen in Boma. We waren toen best wel eens jaloers op de zendingen in de bergen van Papua, die praktisch allemaal in de stamtaal werkten. Maar we vonden toch ook altijd weer argumenten om ons gebruik van het Indonesisch te rechtvaardigen: was het geen kwestie van tijd dat de stamtalen hier zouden verdwijnen? En hielp je de mensen niet juist door ze goed Indonesisch te leren, en hen zo toegang te verschaffen tot het onderwijssysteem van Indonesië?

Maar als je nu ziet hoe het daar in Sinimburu gaat, zonder postopbouw, zonder allerlei rompslomp die de aandacht verbreekt, dan bekruipt je toch weer datzelfde gevoel. Zaten we niet te veel op het spoor van ontwikkeling, in plaats van verkondiging? En heeft dat niet remmend gewerkt op de effectiviteit van de prediking? Het gaat er toch om dat de mensen Christus leren kennen, en Hem gaan volgen? Natuurlijk zijn goede medische voorzieningen

belangrijk, en gun je ze goed onderwijs, maar in principe staat dat los van het eerste en enige nodige! Je kunt ook heel goed christen zijn en als christen leven in je boomhuis diep in het bos, zonder pillen en injecties, en zonder een school naast de deur die je kinderen lesgeeft. We hebben als zendelingen van de jaren-80 allemaal de vervuilende last gevoeld van alle rompslomp die in het kielzog van de zending meekwam: dáár kwamen de mensen op af, er viel zoveel te halen! Het ging hun om vooruitgang! Hadden we op een andere manier, zonder al die goed bedoelde extra's, de mensen niet veel eerder en veel beter kunnen bereiken? Natuurlijk, we hadden toen nog niet de beschikking over allerlei technische hulpmiddelen waar ze in Sinimburu nu over kunnen beschikken. Maar toch, het zet je aan het denken! Een Amerikaanse antropoloog, die jaren onder de Korowai geleefd heeft en op hun cultuur is gepromoveerd, vertelde dat in de jaren 90 de Korowai alleen maar naar de kerk gingen omdat ze daar Indonesisch konden leren. De inhoud van de prediking werd totaal niet over gepraat; de gesprekken gingen over geld, over huwelijksrelaties, en over waar en wanneer er feesten werden gehouden. Nu was hij er onlangs weer, en constateerde een ongekende verandering: er wordt nu over God gepraat!

Het wordt zaterdag – de laatste dag (hopelijk!) van onze tournee door het bos. Peter Jan brengt ons met zijn boot in een half uurtje naar het wat verder stroomafwaarts gelegen Yafufla. We laden alles uit, en gaan meteen op pad: de jongens maken duidelijk haast, ze zijn bang dat we het anders vandaag niet zullen

halen. We komen langs het huis van Bofo, de vroegere tegenspeler van Johannes Veldhuizen, en schudden de hand van deze nu oude baas. Even later heeft het bos ons opgeslokt. Het is half acht.

De eerste uren trekken we in een vrijwel rechte lijn door het dunne moerasbos tussen de Ndeiram-Kabur en de Ndeiram-Hitam, een eindeloze *jalan rintis*, gemaakt voor toeristen die naar een sagowormenfeest bij de Kombai gingen. Het gaat traag; er liggen wel boomstammetjes, destijds neergelegd ten gerieven van die toeristen, maar ze zijn soms vergaan, rollen vaak weg, of we glijden er op uit, of we stappen mis en zakken diep weg in de prut - wat een eindeloze bagger! Soms probeer je van de ene boomwortel op de andere te springen, maar vaak kun je niet anders dan gewoon door alles heen struinen. Hoe dan ook, erg zwaar en erg vermoeiend! We zijn dan ook blij als het bos verandert en we duidelijk op drogere grond komen. Dan duurt het niet lang of we komen bij de Ndeiram-Hitam. Banjir! Dat zat er in, want het heeft de afgelopen nacht behoorlijk geregend. We volgen de rivier verder stroomafwaarts, naar het huis van een familielid van één van onze dragers. Daar aangekomen klimmen we even naar boven, maar niet langer dan 10-15 minuten: de jongens willen graag zo snel mogelijk weer verder. Van dat boomhuis gaan er twee jongens mee, die ons naar een prauw brengen. Het is maar een kleine prauw, dus ze moeten drie keer heen en weer varen om iedereen aan de overkant te brengen. Dan zetten we de pas er in en gaan in stevig tempo richting Wanggemalo. Die

twee uit dat boomhuis lopen nog een heel eind mee, de één heeft een bijl bij zich, voor het geval er bij het volgende riviertje ook banjir is er misschien een boom gekapt moet worden om over naar de overkant te komen. Dat blijkt niet nodig, en dan keren die twee terug. We lopen vrijwel continue door, een paar keer even rusten, even wat drinken (wij), even wat roken (zij), een paracetamolletje (tegen de spierpijn van de dragers), vijf minuten, maar niet langer. De uren gaan voorbij. De *jangkriks* (cicaden) beginnen te snerpen – de wekkers van het oerwoud, een teken dat het tijd wordt om onderdak te gaan zoeken voor de nacht. Het wordt donkerder. En op het laatst moet het tempo toch wat omlaag, want je kunt nauwelijks meer zien waar je je voeten neer moeten zetten. Nog weer een stuk moeras. We komen allebei een keer te vallen. Maar we kunnen niet anders dan dóórlopen. En dan lukt het ook wel. Tussen kwart over 6 en half 7 lopen we eindelijk het dorp in. We hebben het gehaald!

In huis staan beide thermosflessen vol heet water, en even later zitten we met z'n allen aan de koffie, en ik aan een mok bouillon. Een heel gezellige afsluiting, hoe moe we allemaal ook zijn!

En we danken God, voor deze prachtige week. Het was zwaar, zonder meer: al die modder; die sagomoerassen; dat balanceren over al die boomstammen; die afmattende hoge heuvels; die smalle paadjes, soms zo smal dat je zelfs geen ruimte had om je wandelstok te gebruiken; die wirwar van lianen waar je zo maar over struikelt of achter blijft haken. Maar wat was het ook mooi: dat ongerepte bos, die heldere beekjes en riviertjes, waar je overal zo maar uit kunt drinken! Die vogels, en al die andere dieren. Die heerlijke rivierkreeft 's avonds aan het eind van zo'n vermoeiende dag. Dat heerlijke zwemmen in de Kasuaris, de Arup en de Ndeiram (even niet aan de krokodillen denken).

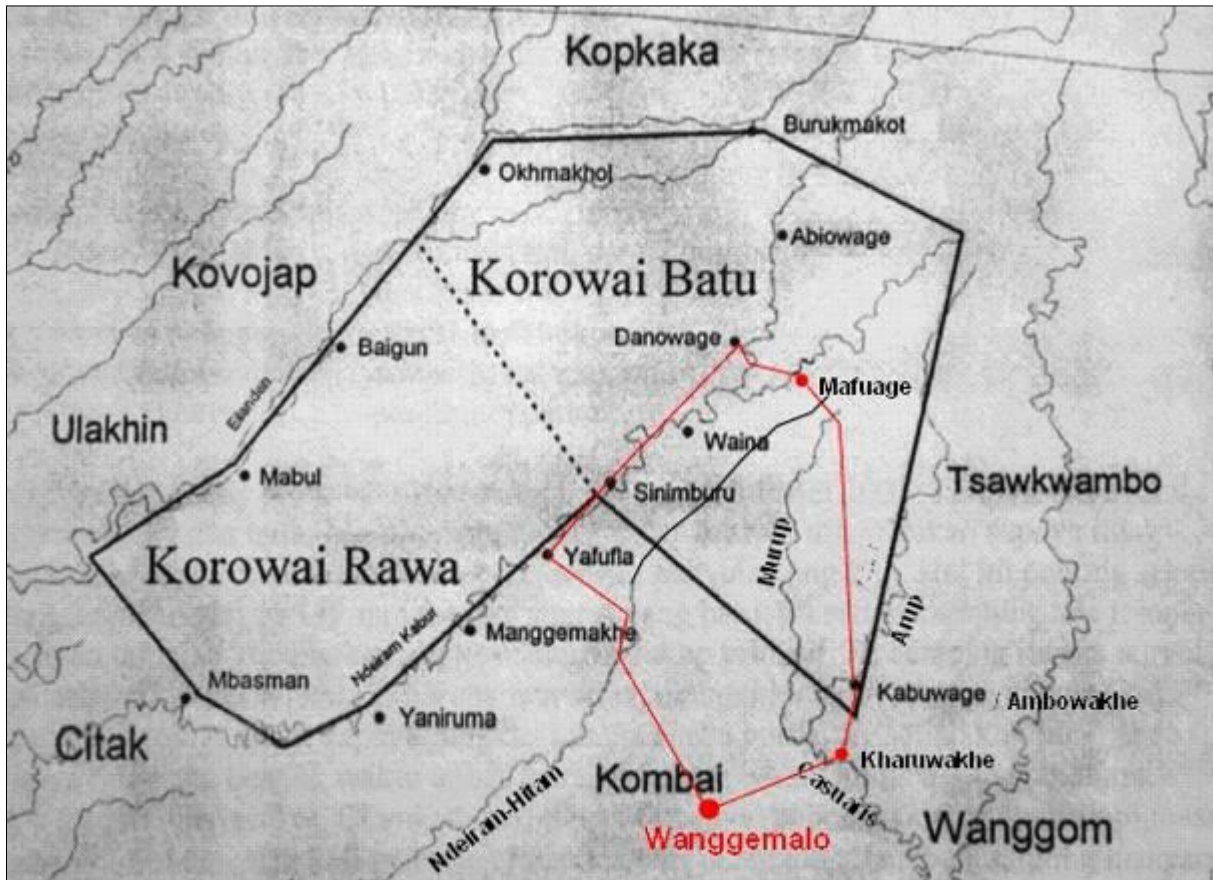
En wat hebben we onze begeleiders leren waarderen! Willem, één van de dorpschoude, een beetje een schreeuwer, maar wat een organisator, en hij ging er helemaal voor! Obed, een vrolijke praatjesmaker, maar wat was hij bang dat we het niet zouden halen! Op die avond in Mafuage zat hij opeens aan de mensen uit te leggen waarom Jezus gestorven was: voor de betaling van onze zonden, en dat we nu nergens meer bang voor hoeven te zijn. De zwijgzame Hendrikus. En niet te vergeten Darius, een jongen die zo graag met ons mee wilde omdat hij oorspronkelijk uit Sinimburu afkomstig is: in 2004 is hij als pleegkind meegegeven aan iemand van Wanggemalo, en nu zag hij voor het eerst zijn echte familie weer terug! Wat een vrolijk joch, zoals hij steeds maar voor zichzelf zachtjes liep te zingen; onvermoeibaar zoeken naar eten: *udangs* in de riviertjes, een slang op een boomtak. Wat liet hij ons lachen met zijn kwinkslagen, wat ontroerde hij ons met zijn zondagsschoolversjes en kerstliedjes, daar in die prauw op de Ndeiram-Kabur!

Een tocht om nooit te vergeten. Dank u, Heer!

A Dieu, Dineke & Jaap

Jaap, Willem, Hendrikus, Dineke, Darius, Obed, twee man uit Ambowakhe

Ambuwakhe	Zuid 05°21.067 Oost 140°06.568 (nu iets noordelijker aan de andere oever)
Danowage	Zuid 05°12.834 Oost 140°01.361
Waina	Zuid 05°15.905 Oost 139°59.195
Sinimburu	Zuid 05°17.584 Oost 139°56.867
Yafufla	Zuid 05°19.741 Oost 139°54.672
Yaniruma	Zuid 05°25.077 Oost 139°49.104

Mafuage ligt aan een zijrivier van de Ndeiram-Kabur ten zuid-oosten van Danowakhe

Verklarende woordenlijst:

Banjir	door regen sterk gestegen en/of overstromende rivier
Bapak	meneer
Duri	doorn
Dusun	erfgrond, waar ze hun tuinen hebben
Guru	onderwijzer
Hutan	bos, jungle
Jalan	weg; <i>jalan rintis</i> : opengekapte rechte weg door het bos
Orang	mens(en); <i>orang Raifano</i> : mensen van de familie Raifano
Pendopo	veranda
Udang	rivierkreeft
Ndeiram-Kabur	“troebele Ndeiram”: ontspringt in de bergen
Ndeiram-Hitam	“zwarte Ndeiram”: moerasrivier (beide stromen voegen zich stroomafwaarts samen tot één rivier)
Wycliffe	Organisatie die wereldwijd werkt aan vertalen van de Bijbel in stamtalen